

Berényi Mária

150 éve született Victor Babeş

Victor Babeş (1854-1926), akiről a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem a fele nevét kapta, a *nemzetközi bakteriológia egyik megalapozójának, klasszikusának számít*. A román és magyar tudományos élet egyik vezéregyénisége volt. A széles érdeklődésű Victor Babeş ugyanakkor a kórbonctan, az élettan, a járványtan, a közegészségtan, a törvényszéki orvostan, a parazitológia és mikrobiológia terén is maradandót alkotott. Mintegy 1300 tanulmányt, cikket, monográfiát írt. Nevéhez számos alapvető felfedezés fűződik, amelyek közül némelyik új utat nyitott az orvostudomány fejlődésében. Pasteur után Babeş volt a veszettség kérdésének egyik legszakavatottabb szakértője. Az immunológia terén végzett kísérleteivel még Behring és Kitasato előtt megalapozta a passzív-immunizációs módszerét, és kísérleti úton bebizonyította annak hatékonyságát. Babeş a bakteriológia „hőskorában” élt, amikor hónapok, sőt napok alatt új és új betegség-kórokozót fedeztek fel. Maga Babeş több mint harminc mikrobát írt le. Korának számos bakteriológusától eltérően, nem csupán a baktériumok hatásával számolt a megbetegedések létrejöttében, hanem már az első írásaiiban is felhívta a figyelmet a szervezet válaszreakcióinak jelentőségére. Babeşnek ez a mikrobiológiai és kórszövettani nézőpontot egyesítő felfogása, a fertőző folyamat patamorfológiai szemlélete néven ismeretes a tudománytörténetben.

Victor Babeş 1854. július 28-án született Bécsben. Apja a bánági származású Vincențiu Babeş, édesanyja Sofia Holdscheid bécsi asszony volt. Az apja jogász, politikus és újságíró, a Magyarországi Román Nemzeti Párt egyik alapítója volt, aki a magyar országgyűlésben harminc évig választott képviselőként működött. Románia haladó köreihez is szoros szálak fűzték: alapító tagja volt a Román Tudományos Akadémiának, munkatársa több rangos román folyóiratnak.

Victor Babeş elemi és középiskolai tanulmányait Lugoson és Bécsben végezte. Orvosi tanulmányait Budapesten kezdte meg, ahol kitűnt rendkívüli képességeivel. Még hallgató korában beválasztották a budapesti Természettudományi Társulat tagjai közé. Másodéves orvostanhallgató volt, amikor Scheuthauer Gusztáv professzor vezetésével tudományos munkába kezdett. Bécsben folytatta az orvosi tanulmányait, ahol 1878-ban szerezte meg az orvosi oklevelet. Kiváló szakmai felkészültsége elismeréseképpen még doktorrá avatása előtt kinevezték Budapesten Scheuthauer kórbonctani tanszékének tanársegédévé. Babeş hét évig dolgozott a professzor mellett, és ezalatt széleskörű kórbonctani s kórszövettani ismereteket szerzett. Érdeklődése ugyanakkor az új orvostudományi ág, a

bakteriológia felé irányult. Babeşnek e téren kifejtett munkáját Korányi Frigyes támogatta, aki klinikáján külön laboratóriumot rendezett be számára. Abban az időben még szokatlan dolog volt a klinikai gyakorlathoz kapcsolódó hasonló laboratórium. 1881-ben Babeş-t a kórszövettan docensévé nevezték ki.

Pesti munkássága mind oktatói, mind tudományos vonatkozásban igen gazdag. Érdemeire való tekintettel 1880-ban egyetemi magántanárrá nevezik ki, s egyben rábízák a Korányi Frigyes vezette belgyógyászati klinika bakteriológiai laboratóriumának irányítását is. 1884-ben a kórszövettan nyilvános rendkívüli tanárává nevezték ki, s megbízák a Stefánia kórház kórbonctani részlegének vezetésével.

Babeş gyors szakmai előrehaladásában jelentős szerepe volt Markosovszky Lajosnak, az Orvosi Hetilap főszerkesztőjének is, aki a magyarországi orvosképzés egyik irányítójának számított. Babeş neki és Scheuthauernek is köszönheti, hogy az 1882-83-as és 1884-85-ös tanévben állami ösztöndíjjal német- és franciaországi tanulmányútra mehetett a korszerű mikrobiológiai és kórszövettani módszerek tanulmányozására. Ekkor ismerkedett meg Louis Pasteurel és Robert Kochhal. Babeş a klinikával összekapcsolt tudományként fogta fel a bakteriológiát és ezért javasolta a belgyógyászattal való együttműködést, valamint a bakteriológia felhasználását a ragályos betegségek diagnózisában. Felfogása szerint csak így válhatott hasznossá a bakteriológia, mert fejlődése a többi orvostudományi ággal fenntartott kapcsolataitól függött. A fiatal román tudós széles körű ismeretei készítették André Victor Cornilt, a kórbonctan párizsi professzorát, hogy felkérje Babeş-t, írják meg közösen a „*Les bactéries et leur rôle dans*

l'etiologie, l'anatomie et histologie pathologique des maladies infectieuses" (A baktériumok és szerepük a fertőző betegségek kóroktanában, bonctanában és kórszövet-tanában) című munkát. Közös munkájukat, a világ első bakteriológiai kézikönyvét Párizsban adták ki 1885-ben, s a Francia Akadémia *Monthyon-nagydíjjal* tüntette ki. A Cornil-Babeş-féle bakteriológia rendkívüli érdeklődést váltott ki a külföldi orvosi körökben is.

Budapestre való visszatérése után Victor Babeş 1886-ban megírta a Bakteriológia rövid tankönyvét. Műve nem csupán az első magyar nyelvű bakteriológiai kézikönyv, hanem világviszonylatban is az első között számon tartott eredeti alkotás. Ez a könyv volt Babeş budapesti munkásságának csúcspontja, amit talán csak a róla elnevezett egyszéjtű kórokozók (Babesiák) felfedezése haladott meg.

Budapesti tevékenységének utolsó évében, 1886-ban, a kormányzat megbízásából *Hőgyes* Endrével együtt a világ harmadik, veszettséget gyógyító Pasteur Intézetét alapozták meg a magyar fővárosban.

Babeş tevékenységének budapesti korszaka (1877-1887) tudományos szempontból bámulatos volt, eredményeit terjedelmes orvosi művekben méltatták. Ez idő alatt 58 munkát írt, s ezek nem foglalják magukba a románul és magyarul írt rövid bírálatokat, a különféle egyesületekben tartott előadásokat, állásfoglalásokat, sőt a sajtóban közölt összefoglaló cikkeket sem. Munkái közül huszonhat magyarul jelent meg az Orvosi Hetilapban.

Babeş élénk tevékenységet fejtett ki társadalmi téren is. Ő volt a magyar főváros orvosi életének egyik legtevékenyebb személyisége. Rendszeresen jelen volt az orvosok egyesületének ülésein, a Magyar orvosok és természetvizsgálók kongresszusán, a Természettudományi Társulat összejövetelein. E társulatokban közléseket tett, előadásokat tartott és részt vett a különféle orvosi kérdések megvitatásában. Babeş az orvosi és természettudományi ismeretek terjesztésén is fáradozott. Ez a tevékenysége népszerűsítő újságcikkekben és füzetekben látott napvilágot.

Babeş orvosi ismereteit a köz szolgálatába állította. Tudományos és haladó társadalmi tevékenysége nagyszerűen megnyilvánult a hírhedt tiszaezlári rituális gyilkossági perben való részvételével. 1883-ban a liberalizmus és demokrácia ellen új harcba induló reakció egész Európában hatalmas tömegeket uszító antiszemita hullámot indít el. Ez később Franciaországban a Dreyfus-perben tetőzött. Az egyik első világraszóló akciója azonban itt nálunk, a tiszaezlári „vérvád” volt. Kieszelői egy középkori babonás hiedelmet újítottak fel, hogy a zsidók az ünnepi pászkájukhoz megölnek egy keresztény szűz leányt, és annak a vérével keverik a tészta. A XIX. század végső negyedében ezt a képtelenséget el lehetett hitetni tömegekkel, sőt bírósági vád tárgyává tenni, amikor Tiszaezláron eltűnt egy 14 éves cselédlány (akiről idővel kiderült, hogy a Tiszába fulladt). A gyorsan terjedő, minden igazságot nélkülöző vérvád szerint a lányt a zsidók ölték meg rituális okokból. A híresztelés országos hisztériát kel-

tett: több településen lincshangulat fenyegette a zsidó lakosságot, egyes országgyűlési képviselők kormányintézkedéseket sürgettek. A nyomozás során több tiszaezlári zsidó férfit gyanúsítottként vettek őrizetbe. Világraszóló per lett belőle. A kezdeményező olyan terrorhangulatot akartak teremteni, hogy senki még védelmükre se merjen kelni. Eötvös Károly író és jogász, mégis vállalta a védelmet. A vád elindítóit mindent elkövettek, hogy bebizonyítsák a koholt vád megalapozottságát és a vádlottak bűnösségét. Ennek eléréséhez hamis törvényszéki orvostani szakvéleményre támaszkodtak. Magyarország haladó erői a szégyenteljes per azonnali megszüntetését követelték. Minthogy a pert nem sikerült megakadályozni, Eötvös Károly arra törekedett, hogy beigazolja a vád alaptalanságát. Eötvösnek egy nagy tapasztalatú és széles látókörű kórbonctani orvosra volt szüksége, ezért Babeşhez fordult, aki azonnal, minden feltétel nélkül elfogadta a nehéz és felelősségteljes feladatot. Ellenszakértői véleményében Babeş egy sereg hatásos, megdönthetetlen érvet sorakoztatott fel, amelyet a védelem sikerrel használt, és ezzel elősegítette a hazug vád összeomlását. A vádlottakat felmentették a középkori vérvád alól. Eötvös Károly „A nagy per” (1904) című híres munkájából is kitűnik Babeş meghatározó szerepe.

Victor Babeşnek budapesti tevékenysége Bukarestbe költözésével, 1887-ben ért véget. A román parlament hívta meg és nevezte ki a bukaresti egyetem bakteriológia-és kórbonctan professzorává. 1889-ben véglegesen lemondott pesti állásáról. Az Orvosi Hetilapban közzétett nyilatkozatában köszönetet mondott mindazoknak, akik magyarországi évei alatt támogatták. Orvoskollégái megértéssel fogadták bukaresti küldetését, és őszintén sajnálták távozását. Egy aláírás nélkül megjelent cikk szerzője (Orvosi Hetilap 1887/33.) a következőket írta: „Babeş tanár a meghívást elfogadta s a minisztériumtól szabadságot kért. Sajnáljuk távozását egyetemünkről, de rossz néven nem vehetjük neki, hogy a munkásságának oly szép tért nyitó, s amellet anyagiilag is előnyös megbízást el nem utasította. Sajnáljuk Babeş tanár távozását, mert jeles készültségű, szorgalmas, a bakteriológia terén pedig ez idő szerint legtevékenyebb szakemberünk volt, s azon mozgó és előretörekvő szellemtől áthatottnak látszott, mely nélkül, bármily jól legyenek is felszerelve az intézetek, a tudomány pang s előbbvitele nem várható. Nem akarjuk pedig rossz néven venni távozását azért, mert egyetemünk lévén csak kevés és annyi sok más szükségünk, oly eszközöket, mint amilyeneket a román kormány helyezett számára kilátásba, ez idő szerint rendelkezésére nem bocsáthatunk; ő pedig, lehet nem minden alap nélkül tarthatott attól, hogy ha az életének a munkára leginkább képes korában tudományának kiható művelésére kínálkozó alkalmat elszalasztja, ahhoz vagy csak igen későn fog jutni, vagy attól végképpen is elesni. Egyébiránt mindenestre örvendetes tény, hogy a budapesti egyetem növendéke ily fontos misszióval megtiszteltet, s örülni

fogunk neki, ha a munkaköre és annak eredményei iránt táplált reményei teljesülnek és sikerülni fog neki, habár egyelőre legalább idegen országban is, az orvosi tudományt mindnyájunk hasznára búvárlataival gyarapítani.”

Bukaresti tevékenységének mintegy négy évtizede alatt Babeş tehetségét és munkásságát a román orvostudomány fejlődésének szentelte. A vezetése alatt álló kórtani és bakteriológiai intézetben sokoldalú kutató, oktató és gyakorlati munka folyt. Ő alapította meg az anatómiai társaságot, amely a romániai kísérletező tudomány egyik legangosabb fórumává vált. 1889-ben elindította intézete külföldön is visszhangra talált közlönyét, az Analele Institutului de Patologie și Bacteriologie din București-et, hosszú időre szerkesztője lett a România medicală című folyóiratnak, s 1896-ban több más román tudóssal közösen megalapította a Párizsban megjelenő Archives des sciences médicales-t. Babeş sokoldalú eredményeinek elismeréseként 1895-ben tagjává választotta a Román Tudományos Akadémia, de tagja volt a párizsi orvosi akadémiának is.

Erdélynek Romániával való egyesülését követően, 1919-ben, Babeş Kolozsvárra sietett, hogy egyik újjászervezője legyen az új román egyetemnek (amely ma Bolyai János neve mellett az övét is viseli). Az idős tudós néhány hónapig oktatott Kolozsvárott, és demokratikus hitét mi sem bizonyítja hívebben, mint az, hogy a románul még nem tudó magyar hallgatóinak készségesen demonstrált az anyanyelvükön.

Victor Babeş élete végéig a magyar nép őszinte barátja maradt. Felesége, *Torma* Jozefa magyar, *Torma* Károly – az ismert régész, a római jog professzora – lánya, volt. Victor Babeş egyik legbensőségesebb mun-

katársa a Budapestről a román fővárosba áttelepedett *Lepp* Márton Károly volt. A magyar tudományos élet szereplői és Babeş viszonyára a megértés volt a jellemző. A Pester Llyod 1901-ben igen meleg hangú cikkben méltatta a Babeş vezette bukaresti intézet munkásságát. 1907-ben a budapesti Orvosi Egyesület Victor Babeş tiszteletbeli tagjává választotta. A román tudós levélben köszönte meg a megtiszteltetést, amely – mint írja – annál inkább meghatotta, mivel méltányolja a pesti orvosi egyesület igényességét és kiváló szakértelmét, „főleg azonban, minthogy tagjai mindig kiváló barátságot és jó indulatot tanúsítottak iránymában”.

Victor Babeş lételeme a munka volt. Nyugdíjaztatása után alig egy hónappal, 1926. október 19-én, 72 éves korában egy szívinfarktus vetett véget a nagy román tudós életének.

Victor Babeş nemcsak kutatással és oktatással foglalkozott. A Babeş család több tagjához hasonlóan politikai, kulturális, egyházügyi és szociális kérdések is foglalkoztatták. E területeken is igyekezett maradandót alkotni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Izsák Sámuel: *A román-magyar orvosi kapcsolatok múltjából*, Bukarest, 1957

Victor Babeş: *Egészségügy és politika. Válogatott írások, Spielmann József gondozásában*, Bukarest, 1977

Magyar Nagylexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994..

Enciclopedia marilor personalități din istoria, știința și cultura românească de-a lungul timpului, vol.1, București, 1999.

Personalități românești ale științelor naturii și tehnicii, București, 1982.

Al. Culcer și M. Scripă: *Victor Babeş – aspecte inedite*, București, 1954.

Orvosi Hetilap 1879. május 25.; 1889. március 24.

Természettudományi Közöny 1881.; 1882.

Kedves Barátunk!

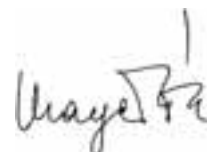
Köszönjük, hogy a Filantróp Társaság Barátság Egyesületének, mely a **Barátság** című folyóirat kiadója, juttatta személyi jövedelemadójának 1%-át. Ez az összeg **48 737 Ft**.
A pénzt a lap megjelentetésére fordítottuk.

Kérjük, gondoljon ránk ismét, amikor 2004. évi személyi jövedelemadójának 1 százalékáról rendelkezik és kedvezményezettként a Filantróp Társaság Barátság Egyesülete adószámát:

18037511-1-43

tüntesse fel. Zárt borítékban, adóbevallásával együtt küldje meg az Adóhivatalnak.
Fontos, hogy Ön a borítékon megadja nevét, lakcímét és adóazonosító jelét is.

Köszönettel és tisztelettel:

Mayer Éva
elnök